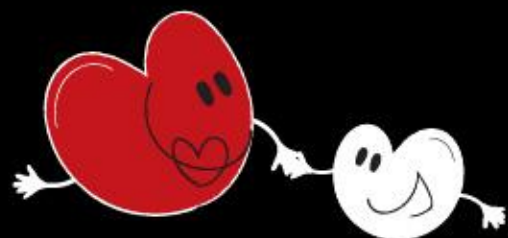

با بیا تام لند

دوره سالانه نئور ۱۴۰۴

جغرافی

جزوه شماره ۱

درس ۱ جغرافی دوازدهم

استاد پیمان بیگدلی

تأمین
(سازمان تأمین)

درس ۱ جغرافی دوازدهم

۱- شهرها و روستاها

سیاره زمین سکونتگاه $7/5$ میلیارد نفر جمعیت انسان / خشکی‌ها یک سوم سطح زمین / بیش تر جمعیت متمرکز در نواحی خاص خشکی‌ها (شهر و روستا)

سازمان ملل: در سال 2018 ، $4/2$ میلیارد نفر از مردم جهان در شهرها و $3/4$ در روستاها مستقر بوده‌اند.

مدیریت شهر و روستا و برنامه‌ریزی برای سکونتگاه‌های مناسب از همه جنبه‌ها برای زندگی انسان از مهم‌ترین

مسائل قرن 21

○ مقرر:

- سرآغاز مطالعه و شناخت سکونتگاه روستایی و شهری (مقرر) و (موقعیت)
- مقرر: مکان اصلی و دقیق سکونتگاه و محل استقرار آن روی زمین (شامل هسته اولیه)
- هسته اولیه: مکانی که مردم برحسب نیاز آن را برای زندگی انتخاب و اشغال کرده‌اند. (بعدها گسترش روستا یا شهر از آن محل)
- عوامل انتخاب مکان استقرار: بیش‌ترین نقش عوامل طبیعی ← ۴ هزار سال قبل نخستین روستاها و شهرها و تمدن‌های اولیه در کنار رود دجله و فرات، نیل، کارون و سند ← عوامل (آب فراوان، آب و هوای ملایم، خاک حاصل خیز، جلگه‌ها)
- عوامل دیگر (سیاسی)، تصمیمات حکومتی، دسترسی به راه‌های تجاری و عوامل دفاعی و نظامی) مؤثر در پدید آمدن سکونتگاه در مکان خاص
- در ایران مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری هسته اولیه: دسترسی به آب، قلعه‌های دفاعی، بازارهای محلی، قرار گرفتن در تقاطع راه‌ها

نکته برخی پژوهشگران هسته اولیه رشت را بازار و مکان تجارت محصولات کشاورزی و ابریشم با نواحی پیرامون می‌دانند / هسته اولیه روستای هولوکو در مجارستان قلعه‌ای است که پس از گسترش امپراتوری مغول به منظور دفاع از حمله‌های احتمالی ساخته شد.

۲۱۲ الیند

هسته اولیه و روند توسعه کالبدی * شهر رشت در دوره‌های تاریخی مختلف

نمایی از شهر رشت - برخی پژوهشگران هسته اولیه شهر رشت را بازار و مکان تجارت محصولات کشاورزی و ابریشم با نواحی پیرامون می‌دانند.

○ موقعیت:

○ وضعیت یک سکونتگاه نسبت به پدیده‌های پیرامون خود و جایگاه آن در سطح ناحیه

○ پدیده‌ها و جایگاه شامل عوامل انسانی و طبیعی مانند روستاها و شهرهای اطراف، نقش سیاسی و اداری، آب و هوا،

راه‌های ارتباطی، دسترسی به منابع معدنی، انرژی، ناهمواری

○ موقعیت شهر یا روستا دارای نقش مهم در ادامه حیات یا گسترش سکونتگاه‌ها یا نابودی و زوال آن مثلاً دسترسی

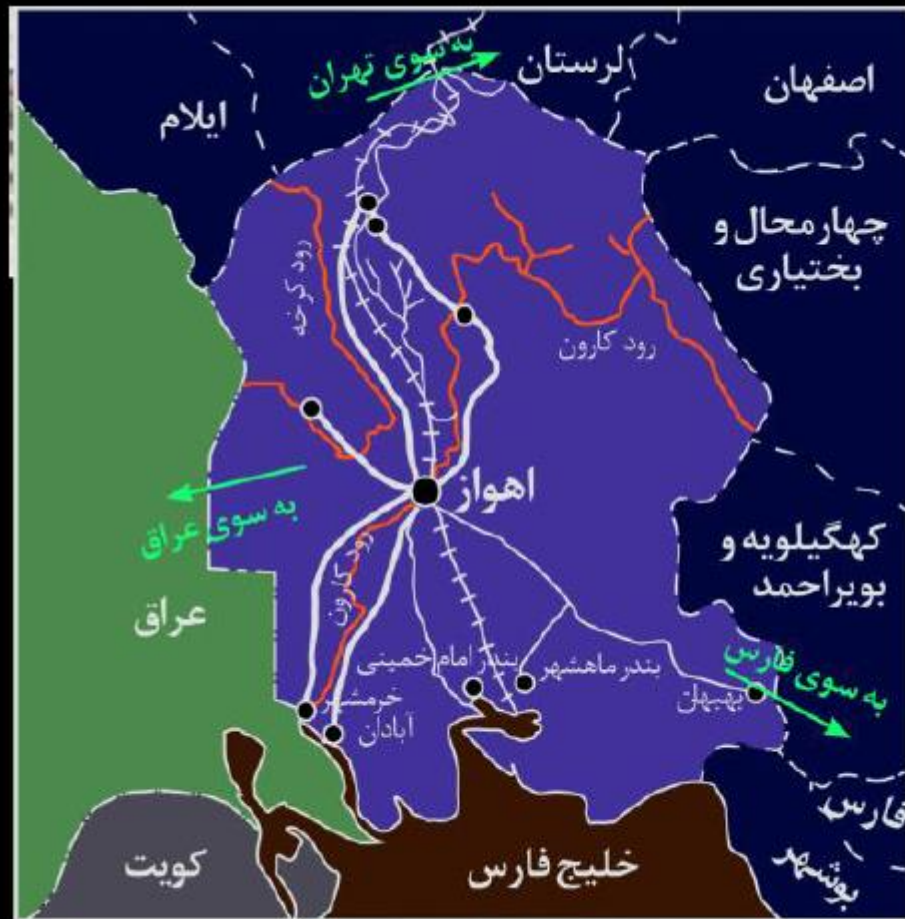
شهر به دریا یا شبکه ارتباطی خط آهن ← رونق تجارت و مشاغل مربوطه / نزدیک بودن شهر به روستاهای پرجمعیت

مجاور یا منابع معدنی ← دارای تأثیر زیاد در جذب نیروی کار و توسعه صنایع آن شهر و منجر به گسترش و آبادانی

شهر / مجاورت سکونتگاه با کوه آتشفشان یا گسل‌های فعال ← به خطر انداختن حیات سکونتگاه

○ تغییرات محیط پیرامون (رویداد سیاسی یا تغییرات آب و هوایی) ← می‌تواند موجب از دست رفتن موقعیت و

اعتبار شهر یا انتقال به مکانی دیگر

نکته شهر قاهره از نظر دسترسی به عوامل طبیعی و انسانی پیرامون خود دارای موقعیت ویژه / شهر اهواز در کنار رودخانه کارون و در محل تقاطع راه‌های آبی، جاده‌ای و راه آهن، دارای موقعیت چهارراهی (از غرب با عراق، از شرق با استان فارس، از جنوب با بنادر جنوبی و از شمال با مرکز ایران) و حوزه نفوذ گسترده (۲ الی ۳ میلیارد)

○ ملاک‌های تفاوت شهر و روستا:

- فعالیت اقتصادی: مهم‌ترین ملاک تفاوت / در اغلب سکونتگاه‌های روستایی بیش‌ترین جمعیت فعال در کشاورزی (زراعت، دامداری، جنگل‌داری، صید و شکار) و در شهرها بیش‌تر در صنعت و خدمات
- میزان جمعیت: متداول‌ترین ملاک / جمعیت در حد معین ← تلقی سکونتگاه به شهر (در نواحی مختلف دنیا متفاوت) / در برخی کشورهای اروپایی سکونتگاه با بیش از ۲۰۰۰ نفر جمعیت شهر در چین و هند روستاهای ۳۰ هزار نفری / به‌طور کلی شهرها از روستاها پرجمعیت‌تر و تراکم جمعیت بیش‌تر
- وسعت و فضای سکونت و فعالیت: در روستاها فضاها و چشم‌اندازهای طبیعی بیش‌تر و گسترده‌تر / در شهرها خانه‌ها و مغازه‌ها و فضاهای صنعتی به هم فشرده‌تر و فعالیت‌های متنوع در فضاهای محدودتر متراکم

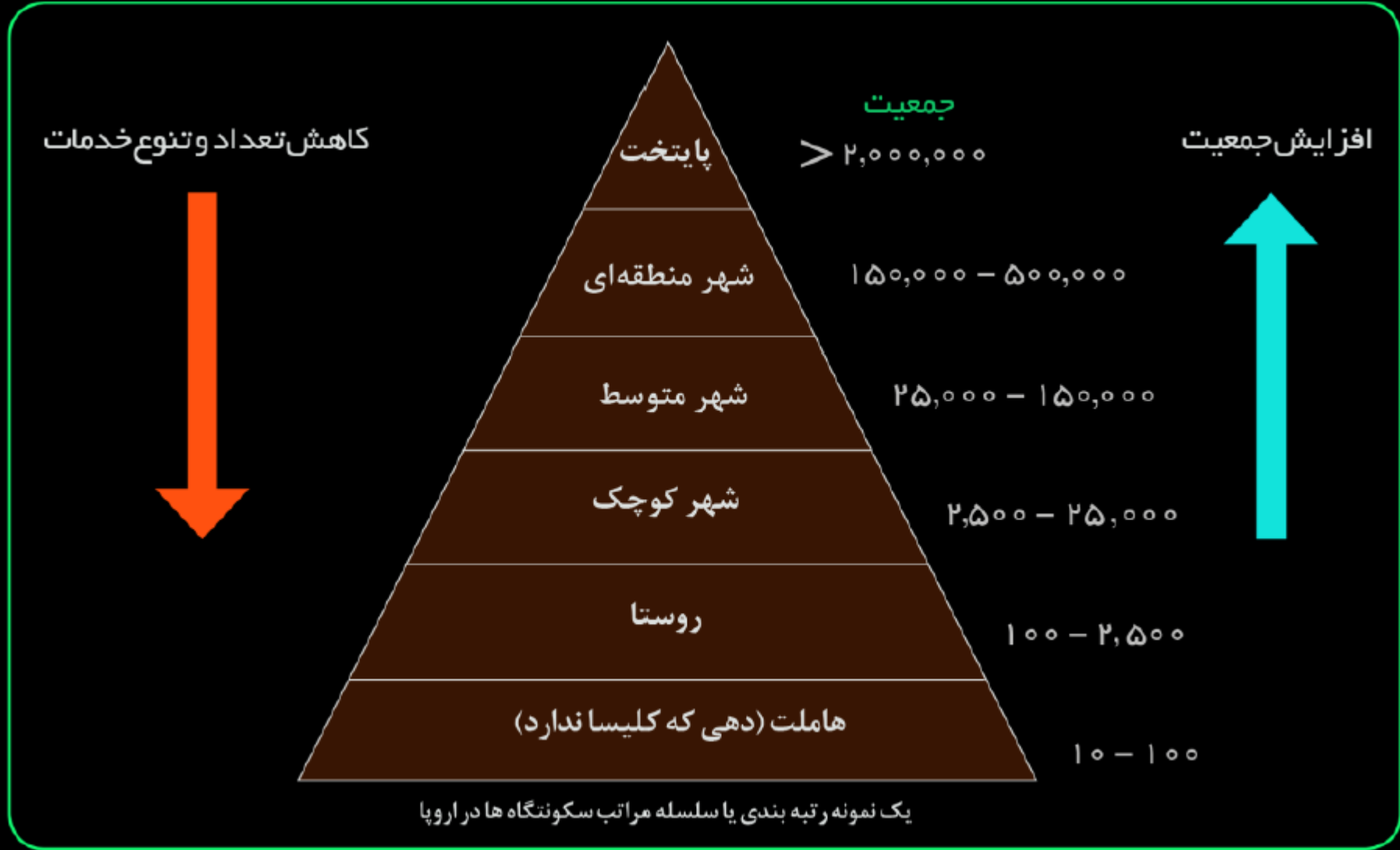
- دسترسی به خدمات و تسهیلات: امکانات آموزشی، درمان و پزشکی، مراکز خرید، حمل و نقل عمومی، خدمات مالی و بانکی و آب و برق متنوع و گسترده / در روستاها خدمات و تسهیلات کم تر و محدودتر
- فرهنگ و مناسبات اجتماعی: در روستاها جمعیت کم تر، افراد یکدیگر را می شناسند، روابط خویشاوندی و وابستگی اجتماعی و همکاری بیش تر / آداب و رسوم و شیوه زندگی شهر و روستا متفاوت / در شهرها نوگرایی بیش تر و تغییرات اجتماعی سریع تر

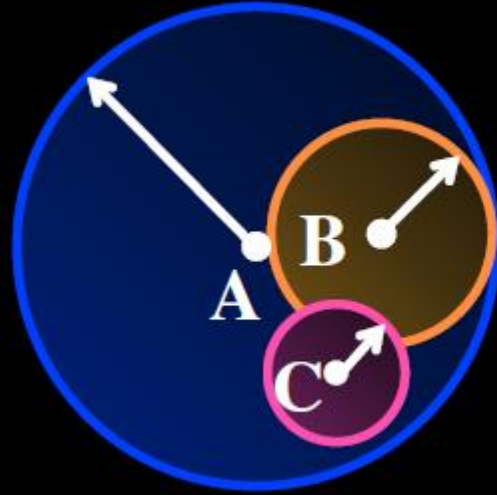
نکته تاکنون صاحب نظران درباره تعریف شهر و روستا نظرات مختلفی ارائه کرده‌اند اما هنوز تعریف مشخص و مورد توافقی در این زمینه وجود ندارد.

○ سلسله‌مراتب سکونتگاه:

- سکونتگاه روستایی و شهری قابل رتبه‌بندی
- سکونتگاه‌ها از نظر تعداد جمعیت متفاوت و طیف وسیع از روستاهای کوچک (کم‌تر از ۱۰۰ نفر جمعیت) تا شهرهای بیش از ۱۰ میلیون نفر
- طبقه‌بندی سکونتگاه براساس میزان جمعیت و عملکرد (خدمات ارائه شده)
- سکونتگاه کوچک و کم‌جمعیت ← خدمات محدود به ساکنان / سکونتگاه بزرگ، تعداد و تنوع خدمات زیادتر مثلاً در ده، چند مغازه، صندوق پست، مدرسه و مرکز بهداشت نیمه‌وقت و اما در شهر بزرگ، انواع فروشگاه، مراکز درمانی، بیمارستان، رستوران، تئاتر و سینما، بانک‌ها، فرودگاه، استادیوم ورزشی (شهر ارائه خدمات متنوع به ساکنان خود و روستاها و شهرهای هم‌جوار)
- در سلسله‌مراتب سکونتگاه‌های اروپا: در قاعده سکونتگاه با کم‌ترین میزان جمعیت (خدمات کم‌تر) و با حرکت به سوی بالای هرم، جمعیت سکونتگاه بیش‌تر و خدمات بیش‌تر و متنوع‌تر

نکته معیارهای رتبه‌بندی با توجه به اهداف و نوع مطالعات محققان، از جایی به جای دیگر متفاوت / معیار و تعریف شهر کوچک و بزرگ و میزان جمعیت در کشورهای مختلف متفاوت / پس از طراحی معیارهای رتبه‌بندی، قرار گرفتن تعداد شهر و روستاهای هر طبقه در جدول

حوزه نفوذ شهر بزرگ (A)

حوزه نفوذ شهر کوچک (B)

حوزه نفوذ روستا (C)

○ حوزه نفوذ سکونتگاه:

- حوزه نفوذ سکونتگاه: محدوده جغرافیایی که از یک سکونتگاه کالا و انواع خدمات دریافت می‌کند و بین آن محدوده و سکونتگاه جریان کالا، خدمات و رفت و آمد افراد وجود دارد.
- برخی سکونتگاه‌ها حوزه نفوذ کم‌وسعت مثلاً خدمات یک شهر کوچک به چند روستای پیرامون، مراجعه ساکنان روستاها به شهر برای خرید و کار در کارخانه و استفاده از مراکز درمانی
- برخی شهرها حوزه نفوذ بسیار گسترده در سطح ناحیه، کشور یا جهان مثلاً تهران در سطح کشور ایران در عملکردهای تولید و عرضه خودرو، لوازم خانگی، خدمات پیشرفته پزشکی و مراکز دانشگاهی
- در بررسی حوزه نفوذ توجه به دو جنبه (آستانه نفوذ – دامنه نفوذ)
- آستانه جمعیتی نفوذ: حداقل جمعیت یک منطقه متقاضی کالا، خدمات یا عملکرد از سکونتگاه
- دامنه نفوذ: بیش‌ترین مسافت طی شده مردم منطقه برای دریافت خدمات از سکونتگاه

تست ۱ کدام گزینه به ترتیب به ویژگی مناسبات اجتماعی در سکونتگاه‌های شهری و روستایی به درستی اشاره می‌کند؟

۱ وابستگی اجتماعی در آن بیش تر است - بیش تر افراد یکدیگر را می‌شناسند.

۲ همکاری میان افراد مختلف بیش تر است - بیش تر افراد با یکدیگر روابط خویشاوندی دارند.

۳ نوگرایی در آن بیش تر از سکونتگاه روستایی است - تغییرات اجتماعی مختلف در آن بسیار سریع اتفاق می‌افتد.

۴ تغییرات اجتماعی در آن سریع تر اتفاق می‌افتد - همکاری میان افراد در آن بسیار زیاد است.

تست ۲

کدام گزینه اطلاعات نادرستی درباره مقر و موقعیت ارائه می کند؟

- ۱ وضعیت یک سکونتگاه شهری و روستایی نسبت به پدیده های پیرامونی اش به موقعیت آن سکونتگاه اشاره دارد.
- ۲ برخی پژوهشگران جغرافیایی معتقدند عامل شکل گیری هسته اولیه شهر رشت از جمله عوامل انسانی بوده است.
- ۳ چهار هزار سال قبل عوامل طبیعی و انسانی نقش مهمی در انتخاب یک مکان برای سکونت و کار ایفا می کردند.
- ۴ قرارگیری یک سکونتگاه در نزدیکی دریا موجب ایجاد اعتبار و موقعیت تجاری مناسب برای آن در سطح ناحیه می شود.

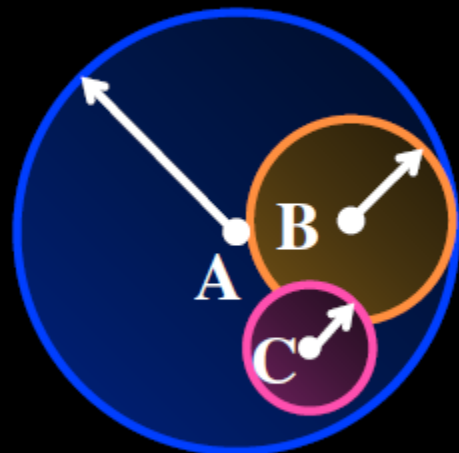

تست ۳ کدام گزینه در تعریف «دامنه نفوذ» درست‌تر است؟

- ۱ بیش‌ترین مسافتی که مردم منطقه برای دریافت کالا یا خدمات از آن سکونتگاه طی می‌کنند.
- ۲ حداقل جمعیت یک منطقه که تقاضای کالا، خدمات یا عملکردی از یک سکونتگاه دارند.
- ۳ محدوده‌ای که در آن جریان کالا، خدمات و رفت‌وآمد وجود دارد.
- ۴ سکونتگاه‌هایی که از نظر جمعیت و عملکرد در یک محدوده جغرافیایی با یکدیگر متفاوت هستند.

تست ۴ با توجه به حوزه نفوذ سه دستگاه (A)، (B) و (C)، کدام گزینه درباره خدماتی که این سکونتگاهها

می توانند ارائه دهند، نادرست است؟

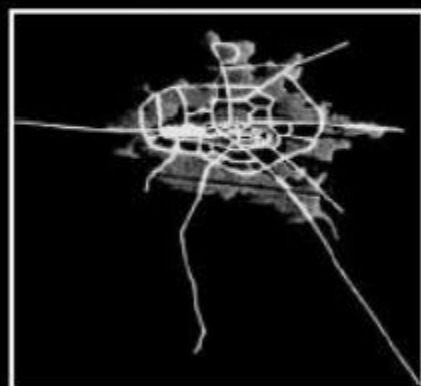
- ۱ سکونتگاه (A): خدمات پیشرفته پزشکی و درمانی
- ۲ سکونتگاه (C)، تأمین مواد غذایی ساکنان خود
- ۳ سکونتگاه (A): تولید و عرضه خودرو و لوازم خانگی
- ۴ سکونتگاه (B): آموزش در مقطع تحصیلات تکمیلی

تست ۵

کدام عبارت، با تصویر ترسیم‌شده از «هسته اولیه و روند توسعه کالبدی شهر رشت» در دوره‌های

(کنکور ۱۴۰۰ داخل)

تاریخی مختلف مغایرت دارد؟

- ۱ حوزه نفوذ آن نسبت به سایر سکونتگاه‌ها، گسترده‌تر است.
- ۲ همانند سایر سکونتگاه‌های شهری و روستایی دارای مقر و موقعیت است.
- ۳ دسترسی به آب مهم‌ترین عامل طبیعی شکل‌گیری هسته اولیه آن سکونتگاه است.
- ۴ دسترسی به راه‌های ارتباطی سبب ارتقاء مرتبه آن در هرم سلسله‌مراتب سکونتگاهی شده است.

تست ۶ کدام گزینه به «مهم‌ترین» ملاک تفاوت شهر و روستا اشاره دارد؟

- ۱ فعالیت درصد بیش‌تری از روستاییان، در بخش کشاورزی
- ۲ کم‌تر و محدودتر بودن خدمات و تسهیلات در روستاها
- ۳ بیش‌تر و گسترده‌تر بودن فضاهای باز و چشم‌اندازهای طبیعی در روستاها
- ۴ وابستگی اجتماعی و همکاری روستاییان و پایبندی آنها به آداب و رسوم

تست ۷ با توجه به تصویر زیر که یک نمونه از سلسله مراتب سکونتگاه‌های اروپا را نشان می‌دهد، ارتباط «تعدد

(کنکور خارج ۱۴۰۱)

و تنوع خدمات» با «میزان جمعیت» چگونه است؟

۱ غیرمستقیم است و هردو با رسیدن به سمت قاعدهٔ هرم تغییر می‌کنند.

۲ مستقیم است و هم‌زمان با رسیدن به سمت قاعدهٔ هرم افزایش می‌یابند.

۳ مستقیم است و هردو با رسیدن به سمت رأس هرم افزایش می‌یابند.

۴ غیرمستقیم است و هردو با رسیدن به سمت رأس هرم تغییر می‌کنند.

تست ۸

کدام مورد از مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری هسته‌ی روستاها و شهرهای ایران نبوده است؟

۲ آب و هوای مطلوب جلگه‌ها

۱ دسترسی به آب

۴ قرار گرفتن در تقاطع راه‌ها

۳ نزدیکی به بازارهای محلی

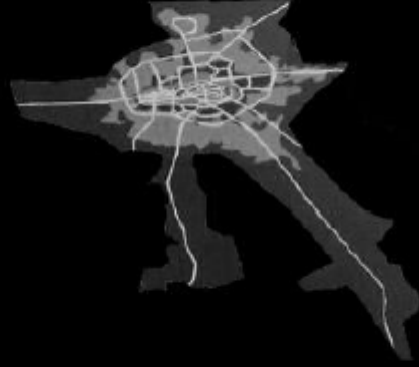
تست ۹ در کدام گزینه اطلاعات مربوط به مقر سکونت گاه‌ها گنجانده شده است؟

- آ وضعیت سکونت گاه نسبت به پدیده‌های پیرامون **ب** مکان اصلی یک سکونت گاه
- ج جایگاه سکونت گاه در سطح ناحیه **د** محل استقرار سکونت گاه بر روی زمین
- ۱ الف و ج **۲** ج و د **۳** الف و ب **۴** ب و د

تست ۱۰ به ترتیب تصاویر هر یک از شهرهای زیر به کدام مفاهیم جغرافیایی اشاره دارند؟

(ب)

(الف)

۱ هسته اولیه - موقعیت سکونتگاه

۲ موقعیت - سکونتگاه مقرر

۳ هسته اولیه - حوزه نفوذ

۴ حوزه نفوذ - مقرر

تست ۱۱

موقعیت کدام یک از سکونتگاه‌های زیر آن را در شرایط زوال قرار می‌دهد؟

- ۱ وجود ذخایر معدنی در اطراف شهر یزد
- ۲ شهر تهران در مجاورت گسل‌های فعال
- ۳ شهر اهواز در مجاورت خط آهن
- ۴ حومه‌نشینی در اطراف یک شهر صنعتی

تست ۱۲ به طور معمول در سکونتگاه‌هایی که بیشتر جمعیت فعال در فعالیت های نوع دوم و سوم اشتغال

دارند..... (کنکور دی ۱۴۰۱)

- ۱ از نظر میزان جمعیتی یا متداول ترین ملاک تشخیص شهر و روستا، جمعیت بیشتری مشاهده می شود.
- ۲ در شیوه زندگی ساکنان آن، تغییرات اجتماعی در مقایسه با وابسته اجتماعی کمتر دیده می شود.
- ۳ به دلیل جمعیت بیشتر، فعالیت ساکنان آن در چشم اندازهای طبیعی گسترده تری، انجام می شود.
- ۴ در ارائه خدمات و تسهیلات به ساکنان آنها، تنوع و تعداد کمتری مشاهده می شود.

مدرسه‌ای برای همه

تأمینند

